

Normalització lingüística i globalització: l'escola catalana en el segle XXI

| ALBERT BASTARDAS I BOADA |

Subsistir en condicions canviants demana,
paradoxalment, canviar, canviar per subsistir.

JORGE WAGENSBERG

Introducció

EL COMENÇAMENT D'UN NOU SEGLE pot ser un bon moment per practicar el sa exercici d'aturar-se una mica, mirar el camí que ja hem recorregut i planejar com continuarem anant endavant: quant ens falta recórrer encara, si hem de modificar o no la ruta prevista, si han canviat les condicions atmosfèriques, etc. Portant aquesta imatge al camp de la política i de la situació lingüística de la Catalunya actual, trobo que, de cara al futur, cal fixar-se potser en dos grans fets: l'un, les dificultats que hi ha perquè el català esdevingui la llengua d'ús quotidià, si més no en les relacions intergrupals –entre persones de L1 catalana, L1 castellana, i bilingües familiars– dels individus joves ja escolaritzats majoritàriament en català; l'altre, el desig de moltes famílies que els seus fills sàpiguen bé l'anglès (o altres llengües estrangeres segons les circumstàncies). Com veiem, doncs, el primer és l'herència del passat, però el segon, juntament amb el fet de les noves migracions que comencen a arribar, són elements més nous emmarcats en el procés general de mundialització o globalització que ens porta a noves situacions i a nous fenòmens (vg. Bastardas 1997 i 1999a).

Les relacions intergrupals en els joves i els infants

És ben clar que l'anomenat procés de «normalització lingüística» a Catalunya no és només un típic fenomen d'estandardització i d'alfabetització –com en d'altres cultures que no han sofert canvis importants en les seves poblacions– sinó que inclou el subprocés de bilingüització efectiva en català d'una ingent quantitat de persones

”

Encara trobaríem avui
molts més infants i joves
de L1 catalana que parlen
en castellà a un
interlocutor de L1
castellana que no pas
a l'inrevés.

d'origen al·lòcton, que no tenen pas aquesta llengua com la primera en la seva socialització. La política lingüística escolar aplicada pels successius governs de la Generalitat des de la seva reinstauració ha anat encaminada fonamentalment a aconseguir aquesta bilingüització, en especial en les primeres etapes del curriculum educatiu. Si avaluem aquest procés des del punt de vista sociolingüístic –i no només estrictament pedagògic o gramatical– crec que cal concloure, a partir de les dades, potser encara poques, de què disposem, que aquest model d'escola no aconsegueix canviar de forma majoritària la norma d'ús lingüístic intergrupar. És a dir, sembla que encara trobaríem avui molts més infants i joves de L1 catalana que parlen en castellà a un interlocutor de L1 castellana que no pas a l'inrevés (vg. Bastardas, 1999b). Aquest resultat, potser no gaire esperat, pot ser un element preocupant per a l'evolució sociolingüística de la societat catalana contemporània i futura. Si una llengua no serveix ni per parlar-la amb els que la tenen com a L1 en el seu territori històric difícilment mai podrà servir per ser utilitzada intragrupalment en el futur per les persones d'origen al·lòcton. No ja, doncs, només sembla molt difícil un procés futur d'adopció del català com a L1 majoritària dels descendents de les perso-

FOTO: MARC VILA

”

Si una llengua no serveix
ni per parlar-la amb els
que la tenen com a L1 en
el seu territori històric
difícilment mai podrà
servir per ser utilitzada
intragrupalment en el
futur per les persones
d'origen al·lòcton.

nes que en el seu dia van traslladar-se a Catalunya des d'altres àrees lingüístiques sudeuropees, sinó que, intergrupalmnt, bona part de la mateixa població d'origen autòcton continua comportant-se com si fos ella la que hagués migrat a una àrea lingüística hispanòfona. Així, el comportament adaptatiu que hom esperaria que tinguessin els individus successors dels migrants, el tendeixen a tenir les persones que succeeixen els autòctons.

No cal dir, per tant, com aquest comportament pot jugar evolutivament a favor d'un procés clar de minorització demosociolingüística de la població de L1 catalana en el seu propi territori. En les zones més poblades de Catalunya, doncs, el català se sabrà com a llengua «formal» i d'ús en certes comunicacions institucionalitzades, però el codi de relació espontània i informal entre les persones dels distints orígens, podrà tendir a ser més el castellà que el català, i això entre individus bilingüitzats ja en les dues llengües. Es pot dibuixar, per tant, una Catalunya en què la llengua general d'interrelació social en el pla interindividual no serà potser majoritàriament el català sinó el castellà, i això vol dir clarament la minoritat en els usos interpersonals de la llengua del grup que històricament havia habitat el territori i hi havia construït una cultura específica (vg. Bastardas 1999c).

Què ha de fer l'escola del segle XXI davant d'aquests resultats? Crec que el primer que ha de quedar clar és que aquest problema no el poden resoldre ja més hores de català com a llengua vehicular. Encara que es decidís, per exemple, d'augmentar el nombre d'hores que els in-

fants passen a l'escola per tal que estiguessin exposats durant més temps al català, això, molt probablement, no faria canviar les actuals tendències comportamentals a favor del castellà. Per aquí, doncs, no vindrà ja la solució. Cal, per tant, passar a imaginar noves estratègies, cal estudiar aprofundidament les causes del fenomen, cal fer recerca-acció treballant sobre experiències-pilot, i cal, sobretot, no esperar ja més per actuar. La gran majoria dels estudis de què disposem demostren la perpetuació de la norma d'ús favorable més al castellà que no pas al català en les relacions entre els nois i noies d'orígens diversos en la Catalunya contemporània, tot i haver estat educats en

un sistema escolar on es prima l'ús institucional del català. L'avaluació rigorosa, la reflexió imaginativa i l'acció decidida són peremptòries si el que es vol és reeixir a construir una comunitat de poblacions de distint origen però amb el català com a llengua comuna d'interrelació, cohesió i identificació futures.

Un dels passos inicials fonamentals ha de ser esbrinar adequadament els mecanismes que porten a l'actual estat de coses. I això requereix recerca seriosa i teorització interdisciplinària agosarada, cosa que implica també recursos humans i econòmics adequats. Armats de metodologies qualitatives i d'utilatge teòric de la micro- i de la macrosociologia, de l'antropologia cultural i de la psicologia social, hem d'enfrontar rigorosament el tema, hem de fer treball de camp durant el temps necessari, cal imaginar i debatre les idees i els models teòrics que en surtin, i cal arribar a conclusions que permetin fonamentar les actuacions pràctiques. Alhora, cal reunir totes les dades i informacions ja disponibles ara, convocar la posada en comú d'experiències reeixides per part de tots els ensenyants, veure què n'aprenem, i avançar cap al disseny de principis i estratègies pràctics d'intervenció. Deixant, doncs, a part els canvis politicolingüístics de tipus general que caldria introduir en la situació catalana, esbrinar per què els resultats no són els esperats en un marc de predomini escolar del català és una qüestió urgent i de resposta ineludible.

La poliglòtització dels individus

L'altre gran fet que esmentàvem és el desig de moltes famílies que els seus fills sàpiguen l'anglès. Certament no es pot tancar els ulls a les noves realitats i no es pot oblidar que no només hem entrat a Europa sinó que, a més, es va produint cada dia un augment considerable de les relacions amb la resta del planeta, fets que fan percebre a moltes persones la necessitat del desenvolupament d'un poliglòtisme adequat. Sé que determinats sectors socials veuen l'extensió de l'anglès com una amenaça més que com una oportunitat, i, de fet, ho perceben com una forma d'imperialisme. Deixant de banda les asimetries de poder tecnoeconòmic favorables als països anglòfons –en especial els Estats Units– que certament deuen jugar un paper important en aquesta percepció de la necessitat de l'anglès, cal fixar-nos en el fet que la internacionalització creixent de la nostra vida quotidiana i les interdependències de tot ordre que es van creant entre els diferents pobles de la terra, demanen i exigeixen inevitablement un instrument comú de comunicació. Si les autoritats mundials no adopten explícitament decisions que afavoreixin l'adopció d'una interllengua de l'espècie –com ara, per exemple, l'esperanto–, l'anglès farà inevitablement aquest paper. En conseqüència, com a segona llengua més sabu-

da ja en aquests moments pel conjunt de la humanitat, l'anglès és vist per més i més gent no com una imposició imperialista sinó com el codi que ens possibilita, d'una manera àmplia i general, la comunicació amb la resta del món (vg. Bastardas, 2000).

Crec, a més, que, en el cas català, la facilitació eficaç de l'anglès per part del sistema educatiu públic, pot permetre'ns sortir de l'estricta dependència del castellà per a la comunicació internacional. Moltes empreses de Catalunya –o radicades aquí– han de competir internacionalment i es queixen any rere any de les mancances que en el coneixement d'idiomes internacionals tenim els catalans. És hora, doncs, d'acabar amb aquest problema i dotar els ciutadans del futur d'una competència com a mínim trilingüe seguint, així, la línia de desenvolupament recomanada per les autoritats europees. La inclusió d'una dosi adequada d'anglès en el sistema educatiu català no ha de ser contraproduent necessàriament per al català, que, evidentment, n'ha de ser la llengua principal i vehicular habitual. L'anglès permetrà despolaritzar la tensió català/castellà, farà veure el nostre sistema educatiu com una institució poliglòtitzadora, i obrirà nous camins de participació internacional als catalans. Crec que no ens podem entretenir més i que cal passar a l'acció. Estudiar com s'hauria d'organitzar aquest sistema, d'acord amb quines estratègies metodològiques, en quins continguts i objectius per edats, etc., i com es combinaria aquest trilingüisme amb una acció eficaç d'augment de l'ús del català en el nivell de les relacions personals, és un desafiament que demana una resposta inajornable. ■

Referències bibliogràfiques

- BASTARDAS I BOADA, Albert (1997): «Substitution linguistique versus diglossie dans la perspective de la planétarisation», a BOUCHARD, G., & Y. LAMONDE (dirs.) *La nation dans tous ses états. Le Québec en comparaison*. Montreal/Paris: Harmattan, pàg. 111-129.
- (1999a): «Normalització lingüística: 'Back to the future'», *Tot esperant el 2000* (Suplement del diari *Avui*, 23-4-1999), pàg. 30-31.
- (1999b): «Comunicacions institucionalitzades i comunicacions individualitzades: la complexitat de l'ús social de les llengües», a: *Fundació Jaume Bofill, Informe per a la Catalunya del 2000*. Barcelona: Ed. Mediterrània, pàg. 747-50.
- (1999c): «Les relacions entre política lingüística i comportament lingüístic: apunts des dels casos del francès al Canadà a fora de Québec», a *Revista de Llengua i Dret*, 31, pàg. 193-206.
- (2000): «De la "normalització" a la "diversitat" lingüística: cap a un enfocament global del contacte de llengües», a *Revista de Llengua i Dret*, 34, pàg. 151-165 (en premsa).

► Albert Bastardas i Boada és investigador del CUSC (Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació) i professor del Departament de Lingüística General de la Universitat de Barcelona.